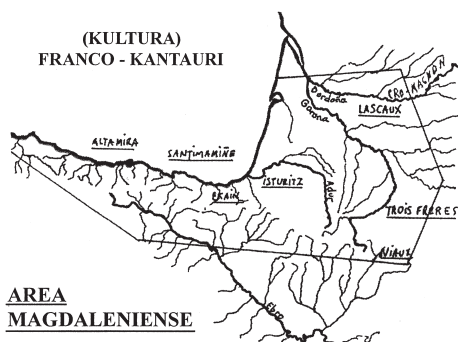

ANTXIÑAKO EUSKALERRIA TA INGURUKO ERRIAK

1. Euskaldun aurrekoak eiztari: 15.000 urte.

Euskaldunok Cro-Magnon askaziagandik sortuak gera Pirenee mendietan. Madalen garaian (15.000 urte) kultura arek agerpen miragarriak erakutsi zitun eta tximista baten antzera argitu zuen Europa sartaldeko ontzi guztia... Marrazki, margo, xixilikatuz edertuak dituguz 100 leize baño geiago geure mendietan.

Gizona eiztaria zan eta okela jateko, mendira jo bear eizara. Irten aurretik koba oien irudien aurrean egiten zitun bere aztikeriak, irudi oiek menperatzeko, lurdia menperatuta, animalia ere menpean artuta zegoen; adurra bait dago irudi eta bere gauzaren artean eta adur orrek igiten du menperatze lana. Aztia da adur ori sortzeko aalmena duen gizona bakarra.

CRO-MAGNON

RUFFIGNAC

RENOA

MAMUT ILLEDUNA

ALTXERRI

2. Euskaldun eiztaria, artzai: 6.000 urte.

Millaka urten-buruan, gure aurekoek, eizatik bizi ziran eta eiza ori arrapatze-ko egiten zituzten euren aztikeriak leizeetan. Eiza era askotakoa zan; alde bate-
tik, aukiak mamuta eta elefantearen antzekoak. Eta txikiagoak: rinozerontea,
leoia, renoa, artza eta bestelako ainbat geiago.

Oso ausarta izan bear zan, oieri aupegia emateko; baña, bein aztikeriak egin-
da gero animalia euron eskuetan zegoan.

Urteak igaro ziran etaengabean eta eiztariak animalia eziketari ekin zioten...
Neolítico edo Arri Berriaren Arora eldu gera. Alde batetik mendiko animaliak ezi
eta kortara ekarri; beste aldetik, lurra ezi eta emaitzak bere garaian ematera
beartu, nekazaritza sortuaz; irugarrenez, buztiña ezi eta zeramika sortu. Orra iru
iraultza eta Neolotikoaren iru agerpen. Arriari buruzko agerpena, arria leundu-
zetk dator: Arri berria (Neo litos) leunagoa da.

Neolotikoaren iraultza asko datoz batera eta gureraño eldu ziran eta aurreko
aztikeriek ez zuten ezertarako balio. Alaz ere ez degu aztikeria era bat aaztu.
Baña, janbide berriak beste bide batetik datoz: artzaintza eta nekazaritzatik.
Orretarako, aztikeriak ez du balio. Eguzkiaren ekiñaldia eta euriaren eraso
obeak dira lurrarentzako... Eta, lurretik sotzen dira gizakume ta animalien janbi-
deak. Zeru urdiña eta eguzki-illargia bertan; euriak eta trumoiak; iturri eta erre-
kak... Arbolak eta basoak... Mundu berri bat sotu da.

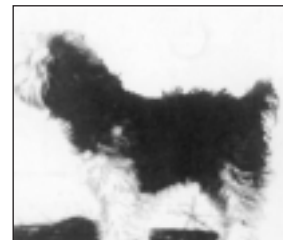
AIZKORA LEUNDUAK

AIZKORA

EGOITZAK

ARTZAI-TXAKURRA

Egoitzak

Asiera-asieratik koba-zuloak ziran egoitzarik onenak; neguan bero eta udaran otz, gañera ura bera ere bertan izaten zuten geienetan. Andik kanpora, aitzaterpenak; bestela, zumez eta egurrez egiñiko txabolak, artzaiak beti bizi diran antzera.

Txabolen arrastoak galdu dira, berez ustelkorrak diralako.

Gerora, historian, etorriko dira ormaetxeak eta tellaetxeak.

Aurreko egoitzak tellaren ordeztu, lur zotalak zituzten eta arriaren ordeztu buztina, tarteetan zumea edo egurra zutela.

Siniskeriak

Anboto'ko Mari izan da aztikeri guztien kopurua eta sorgin guztien erregina. Zazpi kobetan bizi da eta leizeen atakan emakume eder baten itxuran agertzen da; baña, auntzen edo txorien oiñak izatenditu. Leize barruan, animali itxura artzen du.

Koba batetik bestera dijoanean, andere, itai-illargi, arbola edo zalburdia izango da, beti suz inguratutik.

Bere benetako erregetza lurpeko eremuetan agertzen du; an ditu bere menpean Euskalerrri'ko azti, sorgin eta jainko-txiki guztiak. Sariak eta zigorrak berak zabaltzen ditu. Mandamentuak baditu eta bi seme ere bai: Atarrabi eta Mike-lantz; bat ona, bestea gaiztoa.

Berak darion aztikeri usaiñ ori Paleolitico garaikoa du, eiztarien garaikoa. Gañeko guztiak, Neolitico garaikoak: eiztaria artzai biurtu zanekoa. Badirudi munduko indar guztiak bere mende dituela: eguzkia eta illargia, euria eta tximistak, txingorra eta arria, giro ederrak eta txarrak...

Marrazkidun leizeak astuta zeuden. Ez zekiten izan zirenik ere; baña, sorginkeriz betetako tokiak gertatu ziran, naiz-eta an barruko denbora bateko aztikerien arrastorik izan ez. Aiek, ordea, irauten dute, Neolitikoeekin naaspilla edera osatzen dutela.

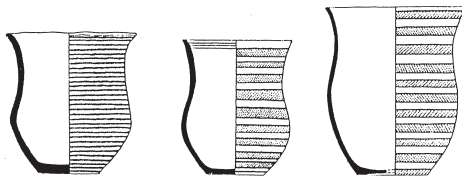
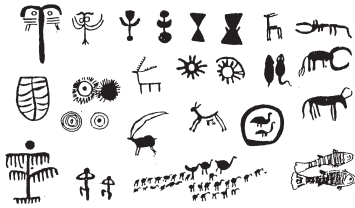

OREIÑA

MARRAZKI BERRIAK

KANPAI-ANTZEKO ZERAMIKA

ARPOIA

Iladakoak: Leize eta Trikuarriak

Orain bezela, aurrerago ere, leizeak erabiltzen zituzten, ildakoak eortzeko; baña, Neolitikoa aurrera doala, artzaiek trikuarriak jasotzen asi ziran illarri. Kobeerei buruz 1982an egindako bilketa batetik auxe agertzen da: Gipuzkoa'n 57 koba zeuden gorpuak eortzeko; Bizkaia'n 51 eta Araba'n 56. Danetara 163 leize-zulo, arrezkero aurkitu diranak zenbatu gabe.

Koba-bazte batean jartzen zituzten ildakoak, auts apur bat gañean eta bes-berik gabe. Beste era bat izaten zan, gorpuzki biguñak erre eta ondoren ezurrak eotzi. Irugarrena Indoerupeoak ekarri zuten gurera, gorputza zearo erre, auts biurtu arte eta errauts oiek eotzi tumulo edo cromlech baten erdian.

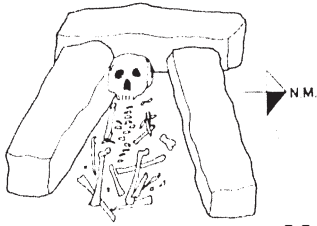
Leize geienak kosta-aldean daude eta goiko mendietan txikuarriak. Aberatsak (abere dunak) goietan bizi ziran artaldeek jana topatzen zuten tokietan eta an bertan eortzen ildakoak.

Aberants ez ziranak-edo, kosta-aldeak eskeintzen zizkien aitz-zuloak gorpuentzat.

Aberatsak ez izan arren, ez zitzairen ildakoei bese mundurako laguntzarik paltako: janari, argi, aizkora txikiak... Baña, gauzarik politena Urnieta'ko Mari-zulo leizean gertztu zan: an eotzi zuten artzaia bere txakur zaarra lagun eta iru illbete-ko arkumatxoa... Osorik guztiak eta bera, artzaia, iru ari landuz inguratutik, aupegia eta oñak eguzkiaren sorrerari begira.

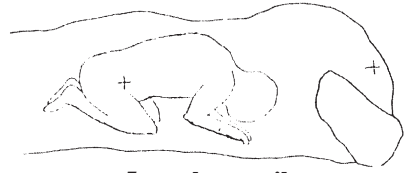
Trikuarri edo tregoarriak, artzairen eotz-lekuak, mendi gallurretan daude, gaurko artzaiek artzatzan dirauten tokietan. Mendi oietan aurkitu ditzute geienak. Paraje oietan egin zituzten euron illobiak orain 5.000 urteko artzai euskaldunek: Aralar, Aitzgorri-Urbaşa, Ataun-Burunda, Andia-Urbaşa, Enzia eta abarretan.

ANTZAL-TXAKUR-ARKUME

PUÑALA

**MARIZULO
KOKA**

5 urteko mutikoa

SAGAZTIETA-2

SORGIN-ETXE: Trikuarria

ERRIOXA: Trikuarrietako ontziak

BUZI (Oloron)

Trikuarriak eta Jentillak

Geien erabiltzen dan izena trikuarri edo tregoarri da; badira, ordea, beste izen aukerak ere: Sorgin-etxe, Jentil-etxe, Jentil-arri, Tartalo-etxe... Izen aukerak ipuie-
tik sortu dira. Ipui ugari bait dago trikuarri eta jentillen artean.

Jentil-arri esaten diote trikuarri bateri ipui au dagoelako tartean: Kristautasuna etorri zanean, Jentil guztiak sartu ziran trikuarri artan (Oiartzun'en Mairu-
baratza)... Bazan orain 80 urte Jentilleneko etxea ere Ataun'en eta Aia'ko auzo-
keei jentillak deitzen zieten. Jentillek eta trikuarriak alkarrekin ibili dira euskaldun
buruetan.

ARRI-JOKOAK

Lenago eta Orain

3. Indoerpeoak Euskalerrian: 3.200 urte.

Trikuarriak gutxienez bost arlosa izaten ditu: lau zutik, kaja bat egiñez, eta bestea gañetik txapel modura. Berez ez talita egoten dira arlosa oiek arri xeez eta lurrez tontortxo bat osatzen dutela inguru borobil batean eta metro batzuek zabaleroan. Inguru guztiai Tumulus esan oi zaio.

Tumulus auetan ez da beti trikuarri bat egoten; batzuetan lau arriz egiñiko kajatxo bat (Cista) txapelik gabe eta bere barruan lurrezko ontzi bat errautsekin edo errautsak bakarrik ontzirik gabe. Batzuetan tontortxo (Tumulus) orrek arriak ditu zutik inguru guztian koroien antzera (Cromlech). Bi koroidunak ere badira. Tarteka arri auen artean beste aundiago bat tente (Menhir).

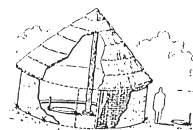
Oiek danak Europa'ko ifar-aldetik etorri iran Lapurdik, Benabarre eta Zube-roan sarturik. Danetara: tontortxoak (Tumulus) 176; tortortxo eta arri-koroiak (Cromlech), 61; arrikoroiak, bakarrik 170. Auek ez ziran Ego-aldea sartu Gipuzko eta Naparroa'ko ertzetxo batean, baizik. Lizarran'go ballaran gelditu eta kostatik Donostia'ko Igeldo auzoraiño sartu ziran.

Nork ekarri zitun?

Baziran Europa erdian eta ifar-aldean indoeuropeoen tarteko erri batzuek, brontzea menperatzen ikasitakoak (orrek indar ematen) eta ego-alderuntz irten zuten eguzkiaren bila, Europa guztieean zear.

Guregana ere eldu ziran Pirenee-mendiko sartaldetik, Orreaga (Roncesvalles) zulotik aurrera Iruña'raiño. Andik bi aldetara abiatu ziran: batzuek Ebro-ballara eta besteak, Sakana'tik, Araba'ra.

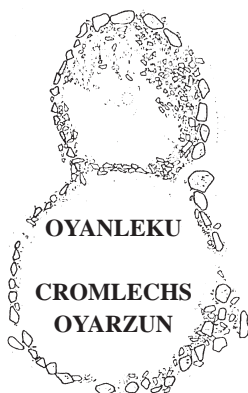
Or utzi zizkiguten euren egoitzak izandako izenak: Castro, Castrillo, Castillar, Castillete erderaz eta Gaztelu, euskeraz. Esate baterako an daude euren egoitza famatuak izandako El Cstro de las Peñas de Oro (Murgia), El Castro Castillo de Henayo eta El Poblado de la Hoya (Laguardia); auek Araba aldean eta

Castro del Castillo de Henayo. Alava

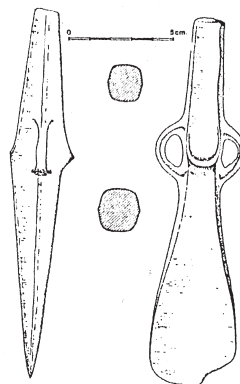

Castro de las Peñas de Oro. Alava.

AIZKORA-MOLDEA
"EZKURRA"

BRONTZEA

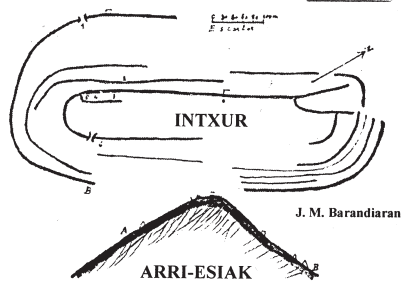
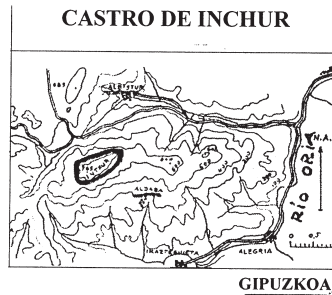
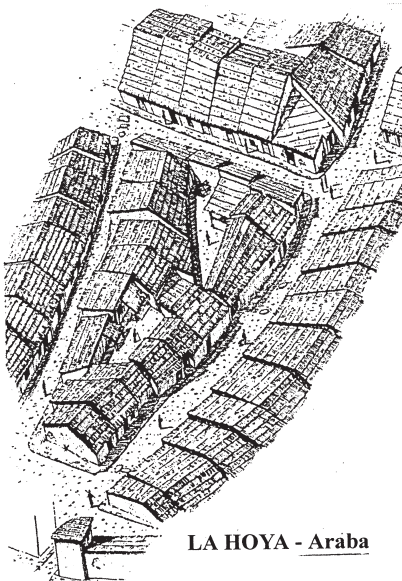
"LARRAGAIN"

“ASTROKI”: URREA

Naparroa'n El Castillar de Mendavia y El Poblado de Cortes... ale batzuek aita-tzeko eta famatuenak. Erri auen egoitzak, gotorlekuak, eunka topa dituzte Naparroa'n bezela Araba'n ere.

El Poblado de la Hoya'k aipamen bat mereci du. Jesús jaio aurretik milla urte baiño geiago bizi izan ziran bertan indoeuropeoek. Tajuzko etxeak eta kaleak, ganadua eta alenekazaritza (garia) ba zuten... Lan-bide asko eta merkataritza ere bai. Poblado auek arri-esiz inguratuak zeuden eta La Hoya'k bazuen dorre bat bere sarreran... Egoitzak Mendi gallurretan zeudenez, izango zuen La Hoya'k bere gaztelua Laguardia'n.

MIKELDI
URDE - ZEZEN
Verraco de Lumbrales

Toros y verracos de Avila y Segovia

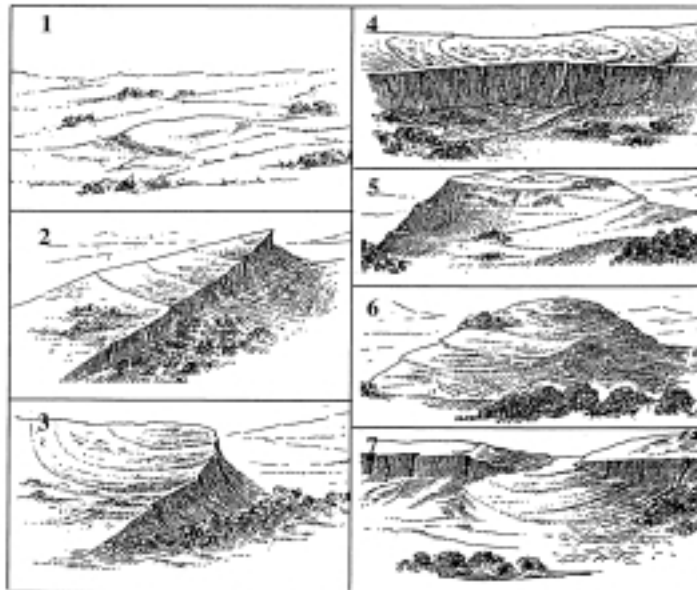
GAZTELUTAKOAK

Brontze Aroa

Urraia (cobre) eta zirraia (estaño) alkartuta sortzen da Brontzea. Brontzea urraia baño gogorragoa da eta armk obeak. Tumuluerrriak, Indoeuropeotarrak, ikasi zuen brontzea lantzen eta arma ederrak lortzen. Goiko Europa'tik egoalderutnz asi ziranean, mendi gallurak aukeratu zituzten beuron egoitzarako, itunen bidez ala ezpataren bidez... Ola-gintza bazuen erri xeeari brontzea zabal-tzeko aiña... Metal-bitxiak egiten iaioak...

Europa'ko beste cultura guztiak ondatu zituzten, baita mintzairak ere. Eraso orreri eutsi zion izkera bakarra euskera izan zan eta gure artean bizirik dirau eurena galduta gero.

TIPOLOGIA EMPLAZAMIENTOS DE POBLADOS
(Armando Llanos, Kobiz, 1975)

EUROPATARREN GAZTELU-TOKI

Burni-Aroa

Europa'n bertan, indoeuropeo kastako La Tene erria nadik zabaldu zan berri-ro 700 urte beranduago. Auek izan ziran benetako olagizonak, burnia lantzen maixuak. Era guztiko lanabesak, goldea era bai, eta armak egiten zituzten. Tumulu-erriaren aidekoak... Giro-otzak bota zitun, auek ere, egoalderuntz.

Euren aurrekoen antzera eldu ziran Euskalerrri'ra. Aiek egin ez zutena, egin zuten auek, Gipuzkoa eta Bizkaia'n sartu eta Euskal-biotzaren mendi-tontorre-tan euren eoitza jaso, arri-esi galantez ondo babestueak. Arazo onetan aurre-koek baño gotor-esparu indartsuagoak egiten saiatu ziran. Aiek brontzez eta auek burniz: burnia gogorrago. Burniak eman zien nagusitasuna.

Ez genduen uste giputx eta bizkai lurretan sartu zirenik; baña, 1956an an agertu zigun J.M. Baranduanan'ek Intxur, Tolosa gañean. Asiera besterik ez zan izan.

Berago or azaldu dira Buruntza'ko gotor-lekua Andoain'en, Muru-mendi Beazain'en, Muru-gain Aretxabaleta inguruan Deba ibaiaren ballaran eta Muru Elgoibar'en. Bizkaia'n berdin gertatu da: an daude Marueleza eta Gastiburu euren illerria Nabarniz'en. Aurrez-aurre, sei kilometro zuzenean, Gernika'ko ibaitik beste aldera, an agertu da Luno'ko egoitza eta aurrerago, Mungia-aldean, Berreaga gotor-lelua... Muru eta gaztelu izenak badira geiago gure artean eta agertuko dira...

Bizkai'tik Kantabria'ra pasa ziran eta kastroak daude Santandera alderaiño eta andik, ezkerrera, zuzenean Reinosa'ra eta ortik, Kastilla'ra. Emen egon dira 1.200 urte Araba eta Nafarroa'n eta 500 Gipuz eta Bizkaia'n, gu menperatzen. Garia eta ganadua bazuten; olagizonak ziran, urrez eta brontzez egiten zituzten euren bitxiak, eta eurongandik ikasi genduzen olagintzarako bideak. Reinosa aldean bada Olea izeneko ballara bat. Olea, ola bat da ala T bat falta zaio Oleta izateko? Gure artean ere badaude Oleta oiek... "Ola" itza beurok utzitakoa ote degu "Iri"en antzera?.

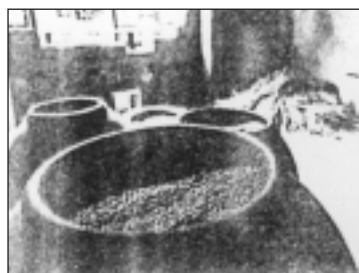
Cromlech (Euskalerra) (Altuna)

Mendi "Adarra"

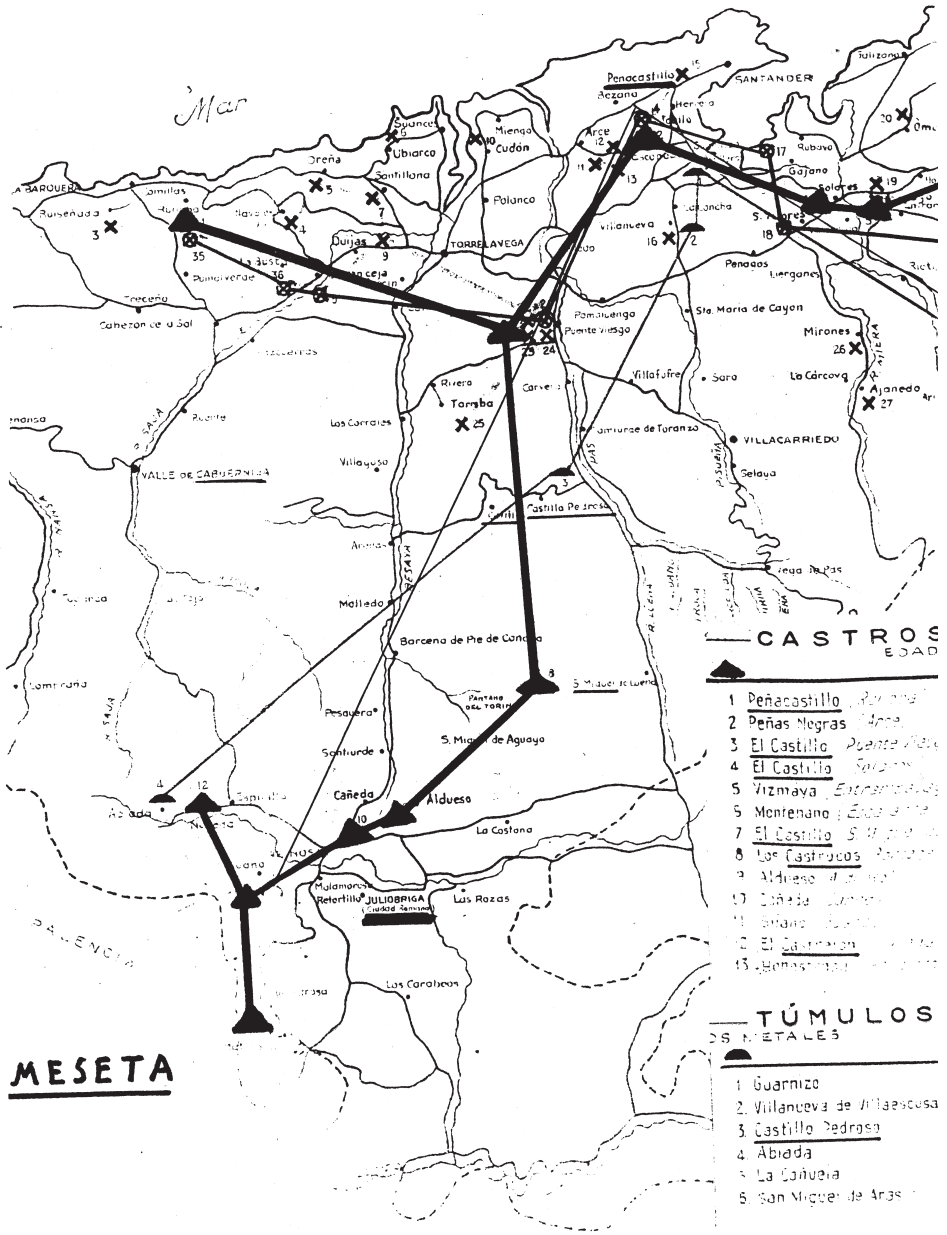

LA HOYA-

ETXE-BARRUAK

LA PROVINCIA DE SANTANDER.

Siniskeria Berriak

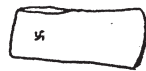
Erri berri au artzai eta nekazari, olagizon ez-ezik, animista zan gure antzera; baña, siniskeri berriak ekarri zitun Euskalerrria'ra. or zituzten jainko-txikien kopuru bizia eta jaun bat beste guzieren gañetik: Zeru Urdiña, Urtzia... Osotu zituzten geure siniskeri zaarrak berriak ekarriz. Oien artean Laiburua, eguzkiaren ikurrin.

Eta, Mari nun sartzen degu?

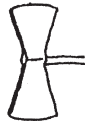
Berari eustea izan da beti geure aurrekoen oitura: naiz-eta berriak onartu, zaarrei ere eutsi. Kovetako eiztaren aztikeriak galdu ziran eta aaztu euskalduna artzai biurtu ta gero: baña, euren buruetan dirau oraindik, aztikeriz betatako, Mari'en irudia. Bera ere kobean bizi da, eta, atarian emakume eder baten itxura ba'du ere, oiñak ditu animalienak. Bere benetako erreinoa lurpeetako eremuetan dago, bera eta bere menpeko guztiak animali itxuran.

Azken aldiko millaka urteetan iñork ez zekien leizeetan animalien marrazkirik zegoenik ere; baña, eremu oietan Mari erregiña zala, ori bai bazekiten Euskal kristauak ere. Eta auek Jainkoarri Urtzi deitzen ziotela XII eunkian, ori Aymeric Picaud'ek zuen. Urtzi, ortzi, osti, ost... zeru urdiña da; baña, baita zeru orretako, trumoiak ere. Itz orretatik dator Ost-egun, Zeru urkiñaren eguna, bizkaitar Egu-ena egutik datorren bezela. Eta Egu zeru urdiñaren argia da.

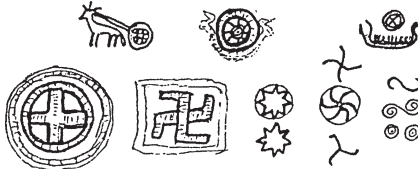
IKUR BERRIA

Hacha con esvástica

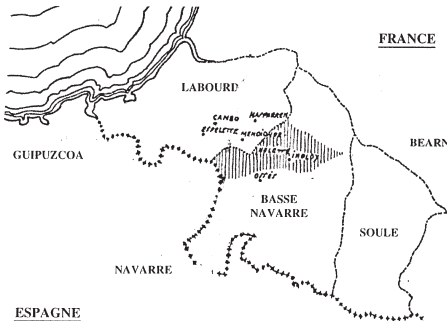
Hacha doble

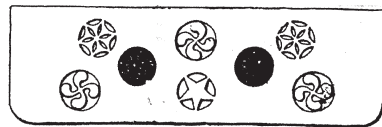
Diversos signos del sol

Tanto hacha como esvástica son símbolos de protección.

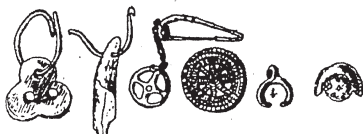
Signos solares en las cocinas de Laburdi y Benabarra.

Philippe Veyrin. A. de E-F. 1931.

"HORZA". SUKALDEA

J.M. de B. A. de E-F. 1931

Ort eta Ost'tetik datozen Oiñ eta Oz sartzen dira tximistem izenetan: Onezu (tximistaren argi zabala), Oñestarrri edo Tximistarri. Indoeuropeon siniskeria dakar gogora itz orrek; Tximista zerutik botatako arrizko aizkora omen da...

Orretxegaitik aizkorak badu indar tximistaren kontra eta Aitzgorri'ko Zabalaitz artzai-txabolaren atarian, an arrizko aizkora bat zegoen lurperatuta, tximistaren kontrako.

Zeanuri'n eta Orozko'n Odei ei da jainkorik aundiena eta bere esku daude ekaitzak, Indoeuropatar Odin'en antzera, eta berak artu zuen Urtzia'ren lekua, Odei izenakin. Andik kanpora, ordea, Mari'k irauten du ekaitz eta tximista guztien nagusi. Arazo onetan Eguzkiak ere badu zer ikusirik ea bere irudi kardalora josiko dute kortako atean, tximisten kontrako, erramuakin egiñiko gurutze batekin. San Juan suak, lorak, arbolak, urak... guztiak ziran Eguzkiaren ooretan. Neguko Olentzako mokorrek zer esanik ez... Eguzkia eta suak biak ibilili dira alkarrekin... Eta sutegia da etxearen biotza.

Eguzkiarekin batera Illargia dator. Indoeuropeoen artean illargia urez betetako ontzia da... Illezkorra illero il eta berpizten dalako. Illargia, Ura eta Ugaltasuna, irurak alkarrekin dabilta. ugaltasunean emekumearen antzera dabil iller... Argia eta illuna, bizia eta eriotza, illargian ikusten dira lau astero. Itsasoa bera ere or dabil gora eta beera dantzan etenik gabe illargiaren aginduetara. Nekazariak berdin, beti illargiari begira noiz erein eta noiz ebagi... Izenak, berriz, saillean ditu: Illargi, Illetargi, Argizagi, Goikoa... Orra batzuek. Izenaren sustraietan Argia dago, eguzkiarenean Egu dagoen modura. Eguneroko argia, Eguzkia; gaueroko argia Illargia. Ill-argi bi berbaz egiñik dago: argi eta illa: ildako argia, illabete, illun, orra iru gauza batera...

Zeru urdiña, eguzkia eta sua, illargia eta ura, iturriak eta ibaiak lamiñekin, mendiak eta basoak Basajaun eta Basanderekin... Mundu oso bat jainko txikiz eta sorgiñez betea Indoeuropar eta Euskaldunen buruetan alkarrekin bizi izan diranak.

Europa'tik gurera etorritako erri aiek urte askotan iraun zuten gurekin, lagun ala etsai; eta aizkenerako euren siniskeri guztiak geure buruetara pasa onsoren, zearo galgu ziran betirako, erromatarrek geure artean agertu ziranean.

Menhir de Ata

LA HOYA: Egoitza barrutik

4. Indoeuropeoen azkena eta Erromatarren etorrera: 2.000 urte.

Nola galdu ziran ala nora joan ziran, iñork ez daki oraingoz. Goiko gallurrak errezak ziran defenditzen eta an egin zituzten euren gotor-lekuak egoitzarako, arri-eziz ondo inguratutik. Artzi eta nekazari izanik, bazuten garia, bazuten aragia, bazuten urrea eta brontzea eta aizkenik burnia lantzen ere maixu izan ziran... Egoitzak kaleekin batera; lanbide asko eta azkenik merkataritza be bai.

Aiengandik ikasi genduen bai Gipuzkoa'n eta bai Bizkaia'n ola-gizon izaten eta burni-lanak menperatzen... Ipuiek diotenez burniari templea ematen San Martin Txikik arrapatu zien Jentillei eta Jentillak mendi-gallurretan bizi ziran gazteluetan; aberatsak zian urrez; ogi zuria jaten zuten eta garia ere San Martin Txikik arrapatu zien... Burnia lantzen maixuak auek ere Indoeuropeoen antzera.

Beeko ballarako jende kristaua meperatzen bizi ziran. Ataun'en bere aurka ere jaiki ziran eta San Adrian'go zulotik aurrera Araba'ra bota zituzten. Indoeuropeoak ere Araba'tik sartu ziran Gipuzkoa'ra. Kismi deitzen omen zioten Jesus'eri eta ura jaiotzean desagertu omen ziran Jenillak. Orretan ez datoz bat historia eta ipuiñak. Arkeologiak dionez, erromatarrek gurera etortzean, orduan galdu ziran gallarretako atzerritar oiek.

Erromatarrek ballaretatik etorri ziran bide zabalak egiñez eta an egin zituzten beuren erri indartsuak. Goikoetako gotor-leku-egoitzak alperik zeuden eta larrak jan zituen. Oraintxen ari gera egoitza eien zazpi metro lodiko arri-esiak basoetan aurkitzen... Jentillen antza ematen dun Europa'ko Erri ori, eunka urte Kristautasuna Euskalerrira eldu baño lenago, galdu zan gure artean.

Arkeolojiak ez digu esaten zer egin zuten gallur aietako biztanleak; desagertu egin zirala, baizik. Orra guztia. Nora joan ziran? Gure erriarekin naastu ziran? Bear ba'da, bai. Eta, bear ba'da gure odoletan agertzen dan A zerki ori, eurok utzitakoa izan liteke, Europa ifar-aldeko ezaugarri bat bait da A zerkia.

Aiek galdu ziran, baña, euren siniskeriak gurekin gelditu zian lauburua beza-la, sanjuán suak. Euskalerrin ez dago baztarrik, ezta Europa guzian ere, sanjuán surik egingo ez duenik. Ituren'go Yoaleak gureak ez diranik, ukatu ezin; ala ere 1963garren urtean, Davos erriko apaiz batek esaten zidanez, bere erriko aldamen batean, udaberria eltzean, orrelako Yoaleak bazirala. Eta, ez da denbora asko komunika-bideek emean digutela, Yugoelabia'ko errixa batean oien antzeko zerbait badala, ardi-narru eta yoale galantak gañean dituztela.

Gure artean urtu ziran, euren buruko siniskeriak geuren buruetan lagata gero.

Erri-sikoloji lege batek dionez, siniskeri edo ipuin baten Norkia aaztutzen zai-gunean eta ura baño aundiagoko bat agetu, orduan lenengo Norkiaren ipuin eta siniskeriak Norkia berriari eransten zaizkio... Orrela Basajaunaren gauza batzuek Jentillenak dira; gero, Sanson'enak eta bada Arralar'en ari aundi bat Roldan'ek botatakoa...

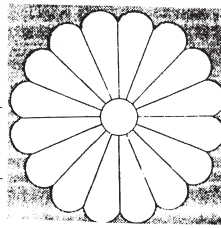
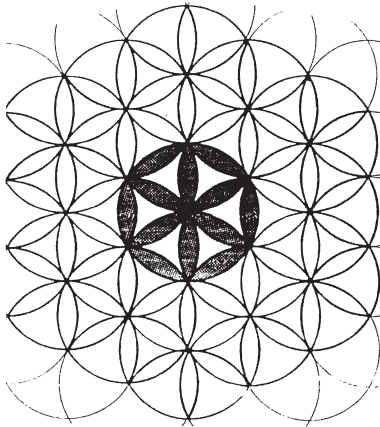
Eguzkiari egiten zitzaizkion suak, gerora San Juan'eri. ori da Erri-sikolojiaren legea. Euskaldunen artean jentillenak diran ainbeste ipui, euskera galdutako errietan, Moroena izaten dira... Jentillen (Indoeuropeoen) egoitza asko gure artean ere Moroena izaten dira: Gentil-baratza Ataun'en eta Mairu-baratza Oiartzun'en...

Gentil-arri Aralar'en, Sorgin-etxe Araba'n eta beste Mairu-etxea Iruburieta'n (B.N.).

Dana dal, suak irauten du, ipuiak irauten dute eta Euskera'k eta Kristautasun'ak, euren tolesteetan, ainbat antxiñako siniskeri. Don Jose Miel Barandiaran Ataun'dik, bere erritik, asi zan bere etnoloji bilduma jasotzen, eta Ataun erri kristau eta euskalduna zan...

Bere asieran euskalduna eiztaria zan; gerora, artzai, europeoarrak ere bai etorri ziranean gu menperatzera: siniskeri eta bearkizunak, antzeko. Baña, ondoren etorri ziran erromatarren bide berriek galdu zituzten castro, castillar, castillo eta Jentillen gatzelu guztiak. Ez zitun kristautasunak galdu Jentil eta Europeoak, aurretik etorritako erromatarrek, baizik.

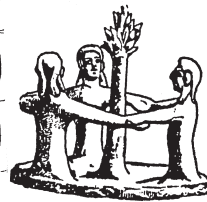
NOLA SORTZEN DAN

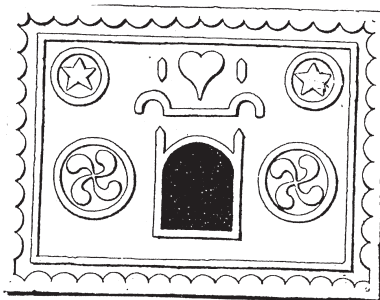
EGUZKIARI

Fiestas de San Juan en Donostia. Arbol de San Juan y Danza.

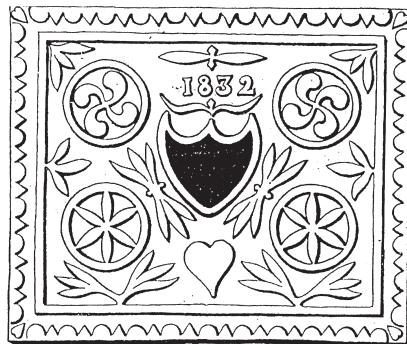

SUAK ETA DANTZAK

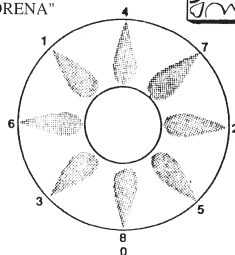

EZPELETA. Cocina de la casa "DOMINGORENA"

S
U
K
A
L
D
E
A
K

CAMBO. "I HOLDI" Etxea

Laburpena

1. Euskalerrian IRI eta gotor-lekuak Indoeuropeoenak izan ziran.
2. Indoeuropeoak eta euren gotor-lekuak, Erromatarrek galdu zituzten.
3. Erromatarrek galduta, Kristautasuna agertu zan.

4. Ondoren, Moroak etorri ziran EuskalERRI'ren ertzetara.

5. "Memoria Historikoa" galdu zanean, sinsikeri eta ipuiñak gelditu ziran gure buruetan, aurreko historiarekin zerikusirik badutenak bañan, ez zeatz-meatz.

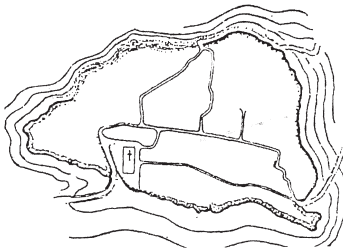
6. Etnologia ez da historia, naiz-eta historiak sortu-arazi.

Etnologi aldetik IRI eta gotor-lekuak JentillenaK izan ziran; eta, Jentill itza Kristautasunarekin batera dator gurera... Ori gertatu zan Indoeuropeoak galdu eta 500 urte beranduago, gutxienez.

Siniskeri eta epuin asko Europeotarren ekintzetatik sortu ziran gure artean; baña, auen ezaupidea galduta gero, Jentillengana pasa ziran... Auen ipuiñetan, Kristautasunak galdu zitun; ordurako, ordea, aspaldian galduta zeuden Indoeuropeo-Jentillak.

Eromatarren ekintza miragarri batzuek (zubiak, esate baterako), lamin eta sorgiñei pasa zieten, erromatarren gomuta galduta gero. Jentillen zenbait indar, Sansón kristauari eta Roldan famatuari eta orduko Moroiei... Euskerarik gabeko errietan Jentillen zenbait ipuiñ, Moroienak dira. Auen gomuta ez degu zearo galdu, oraindik.

Orra nola Moltso edo Erri-sikologiaren legeak betetzen diran gure siniskeri eta ipuiñetan.

GAZTELU

**Deba'n maiatzak 15. urtea
2003.
Anes Arrinda**